

Մամուլը՝

Հարություն Դելլալյանի մասին

The Watertown Press

12 նոյեմբերի 1986

Հարություն Դելլայանի Topophono կոնցերտը Մինֆոնովա նվագախմբի և դիրժոր Արամ Ղարաբեկյանի կատարմամբ միաժամանակ ցնցեց և հիացրեց Բոստոնի երաժշտական հանդիսատեսին: Կոնցերտը փայլուն, հնարամիտ նորամուծության արգասիք է, թե գրառման ձևերով և թե հորինվածքային առանձնահատկություններով: Դելլայանի Topophono կոնցերտի կատարումը, անկասկած, ամենագրավիչ և հիշարժան երևույթն էր Բոստոնի այս համերգային շրջանի ընթացքում:

South End News

20 նոյեմբերի 1986

Ուիլիամ Թոմաս Մաքքինլիի, Հարություն Դելլայանի, Թոմաս Օբոյ Լիի և Էդուարդ Միրզոյանի ստեղծագործությունները պատկանում են այն մի քանի լավագույն ժամանակակից գործերի թվին, որ վերջին ժամանակներս ինձ հաջողվել է ունկնդրել: Նրանց բնորոշ է հետաքրքիր կառուցվածքը, զարգացումների ու երաժշտության անկեղծությունը: Համերգի կիզակետը Դելլայանի Topophono-ն էր:

Ֆրանկ Բենոլ

Los Angeles Times

27 նոյեմբերի 1986

Անշուշտ, համերգում կատարված Դելլայանի Topophono կոնցերտը պատկանում է քսաներորդ դարի իսկական կոմպոզիտորի գրչին: Ցնցող տպավորություն է թողնում մտքի վսեմ խորությունը: Ահա թե ինչպիսին պետք է լինի ժամանակակից երաժշտությունը:

8 մարտի 1986

Դելլայեան Ամերիկահայութեան ծանօթ դարձավ դաշնակի համար գրուած իր Նուիրում Կոմիտասին ստեղծագործութիւնով: Նոյն բնոյթի յօրինում մըն էր Topophono մկրտած գործը, որ զգայացունց բնոյթ մը ունեցաւ, ոմանց դրական իմաստով, ուրիշներուն՝ shocking առումով: Դելլայեանի գործը հիմնուած է ձայնի եւ շարժումի յարատեւ փոփոխութեան վրայ: Որքան դասական երաժշտութիւնը կը յիշեցնէ, նոյնքան նաեւ կ'օգտագործէ արդիական երաժշտութեան ձայնային միջոցը՝ առանց երբեք վերացական վիճակներ պարզելու:

Իր մօտ ձայնը՝ անյարիւր եւ ականջները “սողոցող” սուր կամ թավ ձայնանիշեր չեն, օդին մէջ արձակուած: Իսկ որպէս եղանակային նախադասութիւններ, օգտագործած է Կոմիտասեան երգերու նախադասութիւնները: Չայներու շարժումի որպէս ուրիշ միջոց փոխ առնուած են նաեւ թատերական տեղափոխութիւնները, որոնք երաժշտական աշխարհին համար նորութիւններ չըլլալով հանդերձ, նոր է որ կ'երեւան հայ երգահանի մը ստեղծագործութիւններուն մէջ: Դելլայեանի “միջին ճամբու” մը վրայ գտնուող այս ստեղծագործութիւնը ոչ կրնար ամբողջովին գոհացնել լշէշտուած արդիականութիւն մը փնտռողը եւ ոչ ալ դասական ծանօթ երաժշտութեան դպրոցներուն հետեւողը: Հայրենի երաժիշտին գործը կեանքի եւ մահուան նկարագրութիւնն է, տխրութեան եւ գեղջկական խնջոյքի նկարագրականը, ուր հայկական մոթիվներուն շարահիւսուած ներկայացաւ Շոփէնի հանրածանօթ Մահերգը: Յաղթողը դարձաւ կեանքը: Դելլայեանի գործին մասին կարելի է կողմ եւ դէմ երկարօրէն արտայայտուի:

Այսբանը իսկ իր օգտակար եւ դրական կողմը ունի: Այսուհանդերձ, այս գործը ընդհանրապէս ցնցիչ տպաւորութիւն ձգեց ունկնդիրին վրայ: Խմբավար Արամ Ղարապէկեան, որ բժախնդիր եւ խստապահանջ խմբավար մըն է, փայլուն եւ ներդաշնակ մեկնաբանութիւն մը ներկայացուց իր դեկավարին ճիպոտին ներքեւ:

ՆՈՐ ԿԵԱՆԲ

27 փետրվարի 1986

Յարութիւն Դելլալեան եւ Արամ Ղարապէկեան զուգընթաց անուններ պիտի մնան մեր յիշողութեան մէջ: «Գեղարուեստական յայտնութիւն» մըն էր Յարութիւն Դելլալեանի Topophono քոնչերթոն, լարային նուագախումբի, դաշնակի եւ փողի, որ հանդիսացաւ յայտագրին բարձրակէտը: Բացառիկ ինքնատիպ, անսովոր ստեղծագործութիւն եւ հոյակապ կատարում: Ահա քսաներորդ դարու երիտասարդ ստեղծագործողի խօսքը, պոռթկումը զգացումներու, մտքի խորութեան եւ կրքի ուժգնութեան արտայայտութիւնը: Դելլալեան անկասկած ունի ուժեղ արուեստագէտի անհատականութիւն: Հիացանք, զգացինք գեղեցիկի, շիտակ, մաքուր զգացումներու ժամանակակից մարդու բնական, անբնագրօս տրամադրութիւնները: Խորունկ, բազմիմաստ, բազմերանգ երկ մը, հայ ժողովուրդի պատմութենէն նկարաշար մը: Կ'արտացոլայ մարդու փառաբանումը, տառապանքը, երազը, սէրը, երջանկութեան ձգտելու տենչը, մահը, եւ այս բոլորը այնքան յստակ եւ անկեղծ շաղախուած: Մտայղացմամբ լուրջ, ժամանակի հեւքն ու ռիթմն արտայայտող, յուզականօրէն համակած գործ է սա: Ստեղծագործությունը օժտուած է ազգային հնչերանգներով, առկայ է ազգային-աւանդական հիմքը, շունչն ու հոգեբանութիւնը, օգտագործած է ֆոլքլորի քաղուածքային նմոյշներ: Այնքան ալ դիւրին չէ ծամանակակից երկ մը ընկալել մէկ անգամէն. բայց սա տարբեր էր իր իւրայատկութեամբ: Ունկնդրին ստիպեց թափանցելու երկի հոգեբանական խորք առած պատմողականութեան մթնոլորտը:

Անգինէ Մուրատեան

Հարություն Դելլալյանը համարվում է ամենաակնազարկ և ինքնատիպ ժամանակակից հայ կոմպոզիտորներից մեկը: Իր Topophono կոնցերտը եզակի և յուրօրինակ երաժշտական կտավ է:

ՆՈՐ ԱՇԽԱՐԿ

13 դեկտեմբերի 1988

Հայրենի երգահան Յարութիւն Դելլալեանի Topophono արդիաշունչ գործը, զոր պոստոնահայերուն ներկայացուցած էր Սինֆոնովա Լարային Նուագախումբը, մաս կազմած է երաժշտութեան միջազգային օրուան առթիվ Մոսկուայի Յօրինողներու Տան մէջ տեղի ունեցած համերգին, Փրոքովիեւի, Ստանկովիչի եւ Կալինինի լայնաշունչ գործերու կողքին: Հարութիւն Դելլալեանի երաժշտական աշխարհը խորհրդաւոր աշխարհ մըն է, անոր երաժշտութեան ձայնը ղօղանջներով դարերու խորերէն արձագանք կը գտնէ ժամանակակից աշխարհին մէջ:

Զավեն Գրիգորեան

Советская музыка

11, 1979

Հարություն Դելլայանի Թավջութակի և դաշնամուրի սոնատը քնարական անկեղծ պաթոսով տոգորված երկ է: Այս յուրատիպ երաժշտությունը մարդկային խոր ու նվիրական զգացմունքների զովերգումն է:

Ն. Զիվ, Ե. Բառանկին

The New York Times

24 մարտի, 1985

Ծրագրի ամենաուշագրավ գործը Հարություն Դելլայանի Նվիրում Կոմիտասին սոնատն էր: Ունկնդրին հալածող մի ստեղծագործություն, որտեղ օգտագործված են ժողովրդական մեղեդիների էլեմենտներ, դաշնամուրի ներքին լարերի հնչողություններ և երգեցողություն...

Թիմ Փեյջ

The Monitor

26 մարտի, 1985

Նվիրում Կոմիտասին սոնատը հոգեբանական տվայտանքի դրամատիկ գործ, որի ունկնդրումը սակայն ամենևին էլ ցավագին չէ: Նախ և առաջ, ստեղծագործությունն ունի դյուր ընկալվող երաժշտական հնչեղություն: Ինչպես ցանկացած գործի անդրանիկ կատարման դեպքում, այստեղ ևս ենթադրվում է, որ կատարողն ունկնդրին է ներկայացնում ճիշտ մեկնաբանությունը: Իր կատարմամբ Փափագյանը հիանալիորեն բացահայտեց ստեղծագործության հուզական կողմը՝ դրանով իսկ ունկնդրին հաղորդակից դարձնելով ստեղծագործության բարձր հուզականությանը: Դահլիճը ջերմորեն ընդունեց ստեղծագործությունը: Հոգեբանական հնչերանգով հազեցած այս ստեղծագործությունը ապշեցուցիչ տպավորություն է թողնում:

Լարի Ս. Լեդֆորդ

Комсомолец

12 մայիսի 1983

Ունկնդիրը մեծագույն հետաքրքրություն ցուցաբերեց Դելլայանի Նվիրում Կոմիտասին սոնատի նկատմամբ: Այս ստեղծագործության մեջ բյուրավոր ազգային մեղեդիների միջոցով հառնում է կոմիտասյան աշխարհը: Սոնատի երաժշտության ամենանուրբ լեզատոնն ասես ներարկված է հայոց լեռների ու բուսականության բույրով, հրաշալի եկեղեցական տոնի՝ «Տեառնընդառաջի» խարույկների և մեկ այլ՝ սահմուկեցուցիչ կրակի՝ Եղեռնի, բոցկլտումներով:

Ա. Ֆրիմերման

ՆՈՐ ԿԵԱՆԲ

10 հունիսի 1984

Համերգի Բ. մասին մեջ (Los Angeles), Արթուր Փափագեան հմայեց ունկնդիրները՝ Յարութին Դելլալեանի Նուիրում Կոմիտասին դաշնակի սոնաթով՝ Դելլալեանի ուշագրաւ եւ շմեցուցիչ սոնաթան գեղարուեստական յայտնութիւն մըն էր: Ունկնդիրը գամող երկ մը, ուր օգտագործուած են ժողովրդական մեղեդիներ, մեղմ երգեցողութիւն եւ դաշնակի ներքին լարերու Pizzicato եւ glissando հնչողութիւններ: Բացառիկ ինքնատիպ, անսովոր ստեղծագործութիւն եւ հոյակապ կատարում: Հաւատարիմ մնալով ազգայինին, իրացնելով համաշխարհային մտածողութեան արտայայտչական ձեւերը՝ Դելլալեան աշխարհին ներկայացուց հայ երաժշտութիւնը ժամանակակից մտածողութեամբ: Ահա 20-րդ դարի երիտասարդ ստեղծագործողի խօսքը, պոռթկումը զգացումներու, մտքի խորութիւն եւ կիրքի ուժգնութեան արտայայտութիւն: Տնցիչ եւ ազդու երկ մըն է, մէկ անգամ լսելը չի բաւարարէր:

Անգինէ Մուրատեան

Toronto Star

12 մարտի 1985

Համերգի ժամանակ Արթուր Փափագեանը ներկայացրեց Հայաստանաբնակ կոմպոզիտոր Հարություն Դելլալեանի Նվիրում Կոմիտասին սոնատը, ուր կոմպոզիտորը վարպետորեն ստեղծել էր ավելի քան հուզային, դրամատիկ, բռնկվող բնույթի մի ստեղծագործություն, օգտագործելով լարերի վրա glissando-ներ, թափանցիկ երգեցողություն: Այս գերող տրամադրությունը հրաշալիորեն կապվեց սոնատին հաջորդող Բեթհովենյան երաժշտությանը:

Ռոնալդ Համբլտոն

Գանձասար

22 դեկտեմբերի 1993

Յայտագրին գագաթնակետը կը կազմէր Յարութին Դելլալեանի սոնաթը՝ Նուիրում Կոմիտասին: Թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ Կոմիտասի էութեան մեջ, նստած Փարիզի իր սենեակը, թէ ինչ կ'անցնի իւրաքանչիւր հայու հոգիէն, երբ կը վերյիշէ ջարդը... հարցուցէք Յարութին Դելլալեանին, հարցուցէք Մեղրակ Երկանեանին եւ անոնք ձեզի կը պատմեն, կը թարգմանեն վիրաւոր հոգիի մը ապրումները, տեսիլքները, վախերը, որոնք կը կէտադրուին մեղեդիներու ծուկներով, կը հրահրուին քաղաքականութիւն կոչուած սրիկ այութեամբ, ի վերջոյ իյնալու համար մոռացումի եւ անտարբերութեան ճիրանները: Գործին կատարումէն երկար ընդմեջ ետք, սրահը սահմոկած, կծկուած ինք իր վրայ կը սպասէր. ծափողոյններու տարափին հետ, մարդիկ կը մրմնջէին.- Մեզի համար դիւրաւ ընկալելի պատառ չէ, բայց սքանչելի է, հոյակապ... - Այնպէս կը նուագէր... կարծես կը մեռնէր, կը մեռնէր....

Մ. Երամեան

Советская музыка

#2, 1983

Դելլայանի ստեղծագործությունների ազգային առանձնահատկություններն արտահայտվում են կոմպոզիտորի ազգային մտածելակերպով, որն արտացոլվում է ժամանակակից գրելառճի զանազան միջոցների կիրառման մեջ: Այս առումով չափազանց հետաքրքիր է կլարնետի և դաշնամուրի համար գրված Meditations սոնատը, որն աչքի է ընկնում իր բարձր գեղարվեստական արժեքով:

Ա. Բոգդանովա, Ժ. Սմիռնովա

09 մայիսի 1987

Մարտի 16-ին տեղի ունեցավ աշխարհահռչակ երգեհոնահար Պերճ Ժամկոչյանի համերգը Քեօլնի Ս. Նիկողայոս տաճարին մեջ: Մինչ Ֆրանց Լիսթ, Ե.Ս. Պախ, Մարսել Տիպերե ծանոթներ են գերման երաժշտասերներու, նորությունեին Տատլի Պաք եւ մանաւանդ հայրենի երգահան Յարութին Դելլալեանը, որուն համերգին մաս կազմող գործը՝ Հաղթական Ռեքվիեմ, Դելլալեան այն նվիրած է Ժամկոչեանին: Այս իրօրինակ ստեղծագործութիւնը փոթորկումներու, ցաւի, մահատարած լռութեան եւ հոգեհանգիստի զանազան փուլերէն յետոյ, իր յաղթական հնչումներով կ'ոգեկոչէ, իր ամբողջութեամբ, նոյնինքն հայ ժողովուրդը: Համադրուելով հոգեւորական միջավայրին, Ս. Յարութեան Տօնին սպասումի այս օրերուն մեջ, Աւետումի փոխադարձող արձագանքներ կը հնչեցնէ հոգիներու մեջ: Ծանոթանալով Յ. Դելլալեանի այս ստեղծագործութեան, հայերուս հոգեպարարումը եղաւ կրկնակի. քանի որ այն ծածուկ մտավախութիւնը թէ արդեօք այս գործն ալ կը նմանէր ուրիշ արդիական գործերու, որ աւելի մտքի ու տրամաբանութեան կը խօսին քան թէ սրտի, մեկ անգամով չքացավ: Իսկապէս Դելլալեանի այս գործը թէ արդիական է, թէ խոր յուզական: «Մարդուս մորթին տակ կ'երթայ»! կըսեն գերմանացիները:

Տոքթ. Պ. Պարթեւեան

11 մայիսի 1987

Պրն. Ժամկոչեան ներկաները կախարդեց իր գերազանց նուագածութեամբ: Ընտրած էր օրուան յարմար կտորներ: Յայտագրի առաջին մասը նուիրած էր Ի. Ս. Պախին, որուն ծննդեան երեք հարիւրամեակի տօնակատարութիւնը միջազգային չափանիշով նշուեցավ (ի դէպ, այդ առթիւ Պրն. Ժամկոչեան հրաւեր ստացած էր Արեւմտ. Գերմանիոյ կառավարութենէն՝ նուագելու Պախի երգեհոնային ամբողջական գործերը, Քեօլնի մայր տաճարին մեջ եւ այլուր): Յայտագրին Բ. մասը նուիրուած էր Յեղասպանութեան 70-րդ տարելիցին: Չափազանց ուշագրաւ էր հայաստանեան երաժիշտ Յարութին Դելլալեանի Requiem Trionfale-ն (Յաղթական մահերգ): Հեղինակն իր այս յօրինումը նուիրած էր երգեհոնահար Պերճ Ժամկոչեանին: Երաժշտական յօրինումը լի էր խորապէս գրավիչ իր խոր հայկականութեամբ եւ նորարարութեամբ:

Mitteldeutsche Zeitung

11 նոյեմբերի 2003

Արամ Խաչատրյանի ծննդյան 100 ամյակի կապակցությամբ Հալլեի Handel-Haus-ում տեղի ունեցավ մի սքանչելի համերգ Հայաստանի Պետական Կամերային նվագախմբի կատարմամբ, որի ղեկավարն էր դիրիժոր Արամ Ղարաբեկյանը: Հ. Դելլայանի Ecloga Կոնցերտը, գրված ֆլեյտայի, լարայինների և դաշնամուրի համար, մի անսովոր, ավանգարդիստական երկ է: Տաթևիկ Բաղդասարյանի սքանչելի

կատարումը մեկ անգամ ևս ընդգծեց, թե ձայնը և աղմուկը որքան մոտ են գտնվում միմյանց: Այս երաժշտական երկը մասամբ նման է ներկազարդված ձայների, որտեղ նկարիչը, որը ինքը մենակատարն է, մեկ ընդհանուր տոնից նկարում է երեք ձայնային գույներ: Վերջաբանում մենակատարը մեջքով շրջվում է դեպի հանդիսատեսը: Մա և տեսողական, և ձայնային փոփոխություն է մտցնում և առաջացնում մեղիտատիվ մթնոլորտ՝ ունկնդրին տանելով դեպի անտիկ ժամանակներ: Ecloga-ն գույներով լեցուն ստեղծագործություն է, որը ստեղծվել է մոտ 20 տարի առաջ: Այս ստեղծագործությունը սովերի մեջ թողեց մեծ վարպետ Ա. Խաչատրյանին: Համերգը ակամա արժեք ունեցավ՝ իր ուշադրությունը սևեռելով հենց այս գործին:

Էփհարդ Փեպրիք